

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Συνθήκη Ἀθηναίων καὶ Σιφνίων (*Agora XVI 50*). Σημειώσεις

Στὴν ἀναδημοσίευσή¹ τῆς συνθήκης Ἀθηναίων καὶ Σιφνίων (*Agora XVI 50*) ἐπανεξέτασα καὶ τὸ ζήτημα τῆς χρονολογήσεώς της.² Κατέληξα μετ' ἐπιχειρημάτων (σελ. 50-52) στὴν ἐξῆς πρόταση χρονολογήσεως (σελ. 52-53): «The treaty of Athens with the Siphnians echoes the time when Athens was still an empire; thus it could be placed a little after the restoration of the Athenian democracy in 410/9. Lack of concrete evidence leads to a date between the years 410/9 and 388/7 B.C.»

Προσφάτως ὁ S. V. Tracy σὲ ἄρθρο του,³ στὸ ὁποῖο μελετᾶ τοὺς χαρακτεῖς τῶν στηλῶν τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ἀπέδωσε στὸν χαρακτὴ τοῦ ψηφίσματος ὑπὲρ Σθόρου («The Cutter of *IG II² 17*», ὅπως τὸν ὀνομάζει),⁴ τμήματα δύο στηλῶν.⁵ Ἐπειδὴ οἱ ἀναγραφές τῶν λεγομένων⁶ Ἀττικῶν στηλῶν χρονολογοῦνται τὸ 414/3 π.Χ.,⁷ προκύπτει ὅτι ἡ

Εὐχαριστῶ τὴν Γεωργία Μαλούχου, τὸν Γιώργο Παπαδόπουλο καὶ τὴν Ἑλένα Ζαββοῦ ποὺ ἐδιάβασαν τὸ πρὸς δημοσίευσίν ἄρθρο μου.

1. A. P. Matthaiou, An Athenian Treaty with Siphnos Revisited, στὸν τόμο A. Tamis, C. J. Mackie, S. G. Byrne (eds), Φιλαθήναιος (*PHILATHENAIOS*). *Studies in honour of Michael J. Osborne*, Ἑλληνικὴ Ἐπιγραφικὴ Ἑταιρεία, Ἀθήνα 2010, 45-54 [SEG 60, 132].

2. Ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς συνθήκης A. G. Woodhead, Greek Inscriptions, *Hesperia* 26 (1957) 231-233, ἀρ. 87, πίν. 59 τὴν χρονολόγησε περὶ τὸ 362-355 π.Χ., βλ. καὶ τοῦ ἰδίου *Agora XVI 50* (365-355 π.Χ.). Ὁ B. Rutishauser, τοῦ ὁποίου τὸ ἄρθρο Siphnos and the Kyklades under the second Athenian League, *Πρακτικὰ τοῦ Α' διεθνοῦς Σιφναϊκοῦ συμποσίου*, Ἀθήνα 2000, 247-256, παρέλειψε νὰ μνημονεύσω στὴν ἀναδημοσίευσή τῆς συνθήκης, καὶ λυπούμαι γι' αὐτό, εἶναι ἐπιφυλακτικὸς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τοῦ Woodhead καὶ θεωρεῖ προβληματικὴ τὴν προταθεῖσα ἱστορικὴ ἀνασύνθεσιν. Στὸ βιβλίον τοῦ *Athens and the Cyclades*, Oxford 2012, ὁ Rutishauser ἀναφέρεται (σελ. 166 καὶ σμ. 177) καὶ πάλιν στὴν συνθήκη καὶ στὴν χρονολόγησίν της ἐν σχέσει πρὸς αὐτὴν τῆς ἐπιγραφῆς *IG II² 179* περὶ συμβόλων καὶ ἐπιδόσεων δικαστικῶν διαφορῶν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ναξίων. Καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου καὶ ἄλλοι ἐρευνήτες πρὸ αὐτοῦ συζητοῦν τὴν συνθήκη Ἀθηναίων καὶ Σιφνίων, τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο καὶ τὴν χρονολόγησίν της παραδεχόμενοι εἴτε ἐξ ἀποστάσεως (Rutishauser) εἴτε εὐθέως ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἐλλιπέστατον καὶ οἱ συμπληρώσεις ὅπως ἀβέβαιαι· οἱ Croix, καὶ Gauthier ἀναφέρονται στὶς ἀφορώσας στὰ σύμβολα, οἱ Bengtson καὶ Cargill στοὺς στίχους 9-13· βλ. G. E. M. de Ste Croix, Notes on Jurisdiction in the Athenian Empire. I, *Cl. Quart.* n.s. 11 (1961) 109· H. Bengtson, *Staatsverträge* II, 294, σελ. 259· Ph. Gauthier, *Symbola*, Nancy 1972, 169, σμ. 2· J. Cargill, *The Second Athenian League*, Berkeley 1981, 137.

3. Βλ. S. V. Tracy, The Hands of *IG I³ 421-430*, the so-called «Attic Stelai», στὸν τόμο A. P. Matthaiou – R. K. Pitt (eds), Ἀθηναίων ἐπίσκοπος. *Studies in honour of Harold B. Mattingly*, Ἑλληνικὴ Ἐπιγραφικὴ Ἑταιρεία, Ἀθήνα 2014, 259-284.

4. Τὴν δραστηριότητα τοῦ χαρακτοῦ πραγματεύεται ἐνδελεχῶς ὁ Tracy στὸ ἄρθρο του A Major Athenian Letter-Cutter of the Late 5th and Early 4th Centuries B.C.: The Cutter of *IG II² 17*, (Dates 409/8-386/5), στὸν τόμο G. W. Bakewell – J. P. Sickinger (eds), *Gestures. Essays in Ancient History, Literature, and Philosophy presented to Alan L. Boegehold*, Oxford 2003, 350-363.

5. Βλ. ὅ.π. (σμ. 3), 263 καὶ 265.

6. Πολυδ. Ὀνομ. 10, 97: ἐν δὲ ταῖς Ἀττικαῖς στήλαις, αἱ κεῖνται ἐν Ἐλευσίνι, τὰ τῶν ἀσεβησάντων περὶ τῷ θεῷ δημοσίᾳ πραθέντα ἀναγέγραπται. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ τόπος νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τοῦ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ (ἐν Ἐλευσίνι), ἐν σχέσει μὲ τὸ γεγονός ὅτι τὰ πλείστα τῶν θρασυμάτων τῶν στηλῶν βρέθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Ἐλευσινίου τοῦ ἐν ἄστει.

7. R. Meiggs – D. Lewis, *A Selection of Greek Historical Inscriptions*, Oxford 1988, (Revised edition with Addenda et Concordance), 79.

δραστηριότητα του χαρακτήρου πρέπει να επέκταθῃ πρὸς τὰ πίσω κατὰ πέντε ἔτη.⁸ Ἡ ἀσφαλῆς επέκταση τῆς δραστηριότητός του πρὸς τὰ πίσω ἐπιτρέπει, –γὰρ νὰ χρησιμοποιήσω μία φράση⁹ τοῦ Φ. Χίλλερ (Fr. Hiller von Gaertringen)–, νὰ «ἐκφράσωμεν ἔτι θαρραλεώτερον τὴν γνώμην» ὅτι ἡ συνθήκη Ἀθηναίων καὶ Σιφνίων ἀνήκει στοὺς περὶ τὸ 410 π.Χ. χρόνους.

Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐπιγραφή δὲν θὰ περιληφθῆι στὸ ἐτοιμαζόμενον τεῦχος τῆς τρίτης ἐκδόσεως τῶν Ἀττικῶν μετευκλειδεῶν ἐπιγραφῶν (*IG II/III³*, 1,1) πού περιλαμβάνει τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τῶν ἐτῶν 403/2 -353/2 π.Χ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Στὸν χαρακτήρα (*Cutter of IG II² 17*) ἔχει ἀποδώσει¹⁰ ὁ ὑπογραφόμενος τὶς ἐξῆς ἐπιγραφές:

1. Ψήφισμα Ἀλκιβιάδου ὑπὲρ Πολυπεΐθου Σιφνίου. Ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν Ἄ. Π. Ματθαίου, Ἀττικὸ ψήφισμα πρὸς τιμὴν Πολυπεΐθου Σιφνίου, στὰ *Πρακτικὰ τοῦ Α΄ διεθνoῦς Σιφναϊκοῦ συμποσίου*, Ἀθήνα 2000, 239-248. Γιά τὴν ἀναγνώριση τοῦ χαρακτήρου βλ. *The Cutter of IG II² 17. Addenda*, σελ. 73-74, εἰκ. 1.

2. Ἀττικὸ ψήφισμα. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σ. Ν. Κουμανοῦδη, Εἰς ψήφισμα Ἀττικόν, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1963 [1965], 151-153. Ἐπαναδημοσίευση εἰς *The Cutter of IG II² 17. Addenda*, σελ. 74-77, εἰκ. 2.

3. Ἀδημοσίευτο ἀπόθραυσμα ψηφίσματος ἐξ Ἀκροπόλεως (MA 7847). Ἐδημοσιεύθη εἰς *The Cutter of IG II² 17. Addenda*, σελ. 77-79, εἰκ. 3.

4. Ψήφισμα ὑπὲρ Φανοκρίτου Παριανοῦ, *IG II² 29*. Ὁ ὑπογραφόμενος ἐπρότεινε τὴν ἀπόδοση τοῦ ψηφίσματος στὸν χαρακτήρα αὐτὸν στὸν *HOPON* 17–21 (2004–9) 673–674. Ἀναγνώριση τοῦ χαρακτήρου καὶ ὀλίγες νέες, ἐξ αὐτοψίας, ἀναγνώσεις, καθὼς καὶ ἐξ αὐτῶν προτεινόμενες συμπληρώσεις δημοσιεύονται εἰς *ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΟΝ* 2 (2013) 105-111.

Ἐπίσης ἐπρότεινα ὅτι πιθανῶς μπορεῖ νὰ ἀποδοθῆ στὸν χαρακτήρα τὸ ψήφισμα ὑπὲρ Ἀντιόχου, Στεφάνου καὶ Εὐρυπύλου, *IG II² 70*. Βλ. *The Cutter of IG II² 17. Addenda*, σελ. 81.

Τέλος, ὅπως προσφάτως, ἀπέδωσα¹¹ στὸν ἴδιον χαρακτήρα τὸ ψήφισμα *IG II² 141* ὑπὲρ Στράτωνος βασιλέως τῆς Σιδῶνος. Περὶ τοῦ ψηφίσματος διαλαμβάνω σὲ ἐπόμενο σημεῖωμα πὺ θὰ δημοσιευθῆ προσεχῶς στὸ περιοδικό.

8. Προηγουμένως ὁ Tracy, βάσει τῶν χρονολογημένων ἐπιγραφῶν, τὶς ὁποῖες ἀπέδιδε στὸν χαρακτήρα, τοποθετοῦσε τὸ ἀνώτερον ὄριο τῆς ἐμφανίσεώς του στὸ ἔτος 409/8 π.Χ., βλ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 4.

9. Βλ. Φ. Χίλλερ, Ἀττικὸς νομισματικὸς νόμος ἐκ Σύμης, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1923 [1925] 116-117, εἰδ. 117.

10. Βλ. Α. Ρ. Ματθαίου, *The Cutter of IG II² 17. Addenda*, στὸν τόμο G. Reger, F. X. Ryan, T. F. Winters (eds.), *Studies in Greek Epigraphy and History in honor of Stephen V. Tracy*, Ausonius éd. (Études 26), Paris - Bordeaux 2010, 73-81.

11. Τὴν ἀπόδοση μετὰ ἀπὸ σχετικὸ ἐρώτημά μου εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δι' ἐπιστολῆς τοῦ τῆς 28ης Ἀπριλίου 2016 ὁ καθ. S. V. Tracy· τὸν εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτή, ὅπως καὶ τὸν Dr. Charles V. Crowther, συνδιευθυντὴ τοῦ Centre for the Study of Ancient Documents τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης, διότι ἐγκαίρως καὶ προθύμως, κατόπιν σχετικῆς παρακλήσεώς μου, ἔστειλε πρὸς μελέτην τὸ ἔκτυπο τοῦ ψηφίσματος πὺ κατέχει τὸ Κέντρο στὸν καθ. Tracy, διότι τὸ Institute for Advanced Study δὲν ἔχει ἔκτυπο τοῦ ψηφίσματος στὴν συλλογή του.